

industries, including direct, indirect and induced effects, as well as their role in promoting innovation and technological progress. These industries, as defined by the Ukrainian government, encompass 34 different economic activities, which significantly affect sectors such as IT, advertising, and publishing. In 2020, their contribution to the Ukrainian economy was significant: they accounted for 4.2% of added value and employed hundreds of thousands of employees. The article emphasizes the multifaceted impact of creative industries on the economy of Ukraine. This includes direct contributions to production and employment, as well as indirect impacts through supply and consumption chains, as well as their broader social and economic impacts.

SWOT analysis and strategic recommendations provide insight into internal and external factors influencing these institutions, outline effective strategies for improving competitiveness. At the end of the article, the significant role of creative industries in the economic and cultural development of Ukraine is substantiated, their contribution to GDP, employment and exports, as well as a broader impact on society, is emphasized.

Key words: Creative industries, economic impact, cultural development, transformation, Dnipropetrovsk region, innovations.

UDC 316.7

SOCIO-CULTURAL POTENTIAL OF THE REGION THROUGH THE PRISM OF NEW CREATIVE FORMS

Shpakovska Maryna – Applicant for higher education with a Master's degree, Specialty 028 «Management of Socio-Cultural Activities», Rivne State University for the Humanities, Rivne

Vytkalov Serhii – Doctor of Culturology, Professor of the Department of Cultural Studies and Museum Studies, Rivne State Humanitarian University, Rivne

The aim of this article is to examine the transformative role of creative industries in Ukraine, focusing on their economic and cultural impact since their legal recognition in 2018. The article aims to explore how these industries contribute to the national GDP, employment, and foster innovation and technological advancements, particularly in the context of the Dnipropetrovsk region. Research methodology: the study employs a mixed-methods approach, integrating quantitative data analysis of economic contributions and employment statistics with qualitative assessments from literature reviews and case studies.

The research methodology involves analyzing government reports, scholarly articles, and data from cultural forums and institutions to provide a comprehensive view of the creative industries' landscape in Ukraine. Results indicate that creative industries in Ukraine have significantly contributed to the country's economy, accounting for a notable percentage of the GDP and providing substantial employment opportunities. These industries have also spurred innovation across various sectors, impacting not just the direct creative fields but also indirectly influencing other industries through technological and cultural advancements.

The novelty of this study lies in its comprehensive analysis of the economic and cultural impacts of creative industries in Ukraine, post their legal recognition in 2018. It uniquely combines economic data with cultural analysis, offering insights into how these industries contribute to societal changes and the development of a digital economy. The study also highlights the specific impact on the Dnipropetrovsk region, providing a localized understanding of the creative industries' influence.

The practical significance of this study is manifold. It provides valuable insights for policymakers and stakeholders in the creative industries, highlighting the sectors' potential as a driver of economic growth and cultural development. The findings can inform strategies for further development of these industries, emphasizing the need for digital transformation, international cooperation, and community engagement. Additionally, the study offers a framework for other regions in Ukraine and similar economies to leverage their creative sectors for broader economic and cultural benefits.

Key words: Creative industries, economic impact, cultural development, transformation, Dnipropetrovsk region, innovations.

Надійшла до редакції 29.12.2023 р.

УДК 316.7

РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУРНИХ ОЗНАК

Шворак Антоніна – здобувачка освітнього ступеня «Магістр», спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

Виткалов Володимир – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне

<https://orcid.org/0000-0003-0625-8822>

DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v48i.827>

volodumur_vitkalov@ukr.net

Акцентується увага на вирішальній ролі культури у формуванні правової та демократичної держави в Україні. Стверджується, що культура, охоплюючи як матеріальну, так і духовну спадщину, відіграє ключову роль у розбудові громадянського суспільства та сприяє конкурентоспроможному й орієнтованому на майбутнє розвитку країни. Нещодавній сплеск культурного виробництва та соціальної активності став невід'ємною частиною переходу України до громадянської ідентичності, заснованої на спільних цінностях, і відіграв важливу роль у протидії російським культурним нарративам. Центральне місце в цьому посідає вплив культурної активності на процеси децентралізації в Україні. Культурні ініціативи, особливо в постраждалих від війни регіонах, відіграють важливу роль у формуванні суб'єктності місцевих громад, зміцненні згуртованості громад та відіграють значну роль у програмах місцевого розвитку. Наголошується на зміні сприйняття культури як рушія економічного зростання України, а сектор креативних індустрій стає каталізатором інновацій, створення робочих місць та внеску у ВВП. Реформа децентралізації, розпочата у 2014 р., призвела до проблем справедливого розподілу культурних ресурсів та споживання, особливо між міськими центрами та сільськими районами. Йдеться й про виклики та успіхи культурної реформи в різних громадах, імплементацію оновленого Закону України «Про культуру» та роль громадських організацій у розвитку міст, наголошується на необхідності стратегічного підходу до управління культурними процесами та моделями фінансування, висвітлюючи диспропорції у розподілі фінансування та боротьбу культурних інституцій за адаптацію до нових економічних умов.

Ключові слова: децентралізація, Україна, громадянське суспільство, культурна активність, реформа місцевого самоврядування, фінансування культури, Закон України «Про культуру», регіональні культурні практики, культурна спадщина, стратегічне планування.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Культура, як відомо, є найважливішим елементом у формуванні та розвитку правової й демократичної держави, що сприяє побудові громадянського суспільства [13]. Тому стратегічний фокус держави має бути зосереджений на формуванні сучасного та динамічного культурного бачення в Україні, сприянні розвитку культури, яка є конкурентоспроможною та орієнтованою на майбутнє. Положення п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про культуру» визначають культуру як сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти [4]. Безпрецедентний рівень культурного виробництва та культурної активності в останні роки став важливим чинником трансформації України у кількох сферах. Перехід України до громадянської ідентичності заснованої на спільних цінностях, відбувся у тісній синергії з діяльністю креативного класу, спрямованою на розвиток плюралістичного та інклюзивного культурного простору. Цей культурний плюралізм допоміг протистояти триваючому наступу росії в гуманітарній сфері, її історичним та культурним нарративам про Україну, спрямованих на поглиблення розколу суспільства. В умовах війни з росією, що понад 9 років впливає на життя мільйонів людей, мистецтво та культура стали важливим інструментом для відновлення довіри, зцілення емоційних і психологічних травм та розбудови спільноти. Ці висновки збігаються з результатами дослідження Британської Ради про позитивний вплив мистецтва та культури в країнах, які пережили війну або подібні збройні конфлікти [17].

Останні дослідження та публікації. Серед наукових розвідок, що стали предметом особливого нашого зацікавлення, слід назвати декілька, автори яких спрямовують свій інтерес на виявлення сутності нової концепції культурної політики України та напрями, за якими вона розгортається [1]. Сюди можна додати й аналогічні розвідки, мета яких виявлення особливостей реалізації цієї реформи в умовах нових суспільних викликів [3], [4]. Особливий інтерес становить новітня законодавча та джерельна база розгортання регіонального експерименту [8-9], у якій відтворено як сучасні підвалини започаткованих реформ, так і те підґрунтя, на якому вони відбуваються [5], [11], [12], а також наведено окремі пропозиції, що надаються Україні чи її регіонам стосовно підтримки визначеного нею євроінтеграційного напрямку подальшого розвитку [7], [16], [17]. Зважаючи на поступове впровадження культурних та креативних індустрій в Україні, інтерес викликають й особливості їх реалізації, проблемний ряд [13], а також регіональний контекст подібних експериментів [6], [14-15]. Однак ця тема потребує подальшого вивчення, зважаючи на розмаїття громадської ініціативи в регіонах та постійні суспільні виклики, що виникають перед реалізаторами цих реформ, що й обумовлює актуальність цієї статті.

Вклад основного матеріалу. У сфері реформи культури в Україні вплив соціокультурної активності на процеси децентралізації є помітним і часто недооціненим явищем. Адже культурні ініціативи, особливо ті, що поширюються на регіони, а надто – на постраждалі від війни території, відіграли ключову роль у формуванні суб'єктності місцевих громад. Ці ініціативи не лише супроводжували, а й сприяли цьому процесу, впливаючи на зміцнення і згуртованість громади та беручи активну участь у формуванні місцевих програм розвитку. Відбувається значна суспільна трансформація, що позиціонує культуру як дедалі важливіший чинник економічного розвитку України.

Сектор креативних індустрій, що стрімко розвивається, окрім своєї ролі у створенні нових робочих місць та внеску до ВВП, слугує каталізатором інновацій. Він органічно поєднує діяльність, спрямовану на отримання прибутку, з соціальним підприємництвом та освітніми ініціативами, тим самим зміцнюючи соціальний капітал і стійкість суспільства до будь-яких суспільних викликів.

Слід зазначити, що піднесення рівня національної ідентичності та свідомості серед громадян України по часових проміжках відбувалось в умовах децентралізації. В Україні процес децентралізації розпочався, як відомо, у 2014 р. із прийняттям Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (1.04.2014 р.), Законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014 р.) та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015 р.), що супроводжувалося внесенням змін до Бюджетного та Податкового кодексів, спрямованих на фінансову децентралізацію [11].

У контексті реформи децентралізації справедливим буде відзначити, що в Україні спостерігається помітний дисбаланс у розподілі культурних ресурсів та споживанні культурних продуктів, особливо між великими містами з процвітаючою культурною інфраструктурою та провінцією, тобто сільською місцевістю, що бореться за напівзруйновані приміщення та недостатньо кваліфікований, низькооплачуваний персонал. На тлі мінімального або переважно нульового культурного споживання, зумовленого бідністю, чимало колись створених культурних інституцій, успадкованих від радянських часів, у нинішніх умовах існують лише номінально, не маючи ні коштів, ні якісного кадрового потенціалу, здатного помітно позиціонувати культурну практику у сучасному інформаційному просторі.

У відповідь на ці виклики Міністерство культури ініціювало амбітну реформу для оцінки ефективності, витрат на утримання та розміру аудиторії цих закладів. Слід зазначити, що попри те, що реформа децентралізації була започаткована ще в 2014 р., активні зміни у сфері культури на місцевому рівні розпочалися лише з 2019 р. Мета полягала в тому, щоб запропонувати громадам моделі реструктуризації, заохочуючи закриття клубів та бібліотек, що не використовуються і, водночас, посилюючи культурні послуги, що користуються попитом. Успіх цих зусиль залежав від ширшої реформи децентралізації, яка надала об'єднаним територіальним громадам (ОТГ) повноваження самостійно ухвалювати рішення щодо моделей культурних послуг та генерувати кошти для таких програм. Результати цієї реструктуризації були різними: деякі громади успішно трансформували культурні активи, ліквідували занедбані сільські клуби та створили багатофункціональні муніципальні центри, що охоплюють більші території і мають помітний організаційно-фінансовий і культурний ефект. Ефективне лідерство, якісний людський капітал, політична воля та здатність створювати широкі коаліції в комунікації з місцевими зацікавленими сторонами стали вирішальними елементами цього процесу.

23.01.2019 р. Кабінет Міністрів України затвердив розпорядження за № 27-р «Про схвалення Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами». Ця концептуальна основа окреслила різні цілі реформи, включаючи затвердження мінімальних стандартів надання культурних послуг громадянам, реструктуризацію фінансового забезпечення системи культурних послуг, модернізацію існуючої інфраструктури, створення умов для кваліфікованих кадрів, а також розробку механізмів моніторингу та оцінки якості культурних послуг [10]. Паралельно з цим було оголошено конкурс «Децентралізація і реформа культурних послуг»; відбувся відбір громад-учасниць.

У 2020 р. реформа привернула увагу громадськості, коли Міністерство культури та інформаційної політики розробило проект стандартів надання культурних послуг населенню. Результатом цієї роботи стала оновлена редакція Закону України «Про культуру», що набула чинності 4.12.2021 року, в якій офіційно визначено такі терміни, як «культурна послуга», «базовий набір культурних послуг» та «центр культурних послуг». Відповідно до нової редакції Закону «Про культуру», «культурна послуга» визначається як дії фізичних та/або юридичних осіб, що провадять діяльність у сфері культури, спрямовані на задоволення культурних та інтелектуальних потреб особи, забезпечення творчого і духовного розвитку особи, які мають певну споживчу вартість та споживаються у процесі надання (виконання) цих дій. Це знаменує відхід від попереднього визначення культурних потреб як «культурних благ», яке стосувалося товарів і послуг, що виробляються у сфері культури для задоволення потреб населення.

Оновлений закон також запроваджує мінімальні стандарти надання культурних послуг населенню, що включають базовий набір культурних послуг, вимоги до ресурсного забезпечення базового набору культурних послуг, а також показники та критерії оцінки якості культурних послуг. Закон визначає, що якість культурної послуги визначається сукупністю властивостей, що характеризують процес і результат її надання та впливають на її здатність задовольняти визначені потреби отримувача. Однак закон не визначає показники та критерії якості, залишаючи їх затвердження на розсуд центрального органу виконавчої влади [8]. Це і є основною причиною подальшої неефективності цієї діяльності.

Попри те, що у травні 2020 р. Міністерство запрошувало до надання електронних пропозицій до проекту документа через свій веб-сайт, етап його розробки не пройшов широкого громадського обговорення. За інформацією Міністерства очікувалось, що ця реформа уможливить надання громадянам якісних культурних послуг, модернізує культурну інфраструктуру та посилить спроможність громад у наданні культурних послуг. Утім, у різних регіонах цей процес відбувався по різному, виходячи з наявного організаційно-фінансового потенціалу та політичної волі.

Успішним прикладом упровадження реформи стало м. Львів, культурний центр, який відзначився створенням Львівського міського фонду культури та виділенням коштів на різні проекти [14], що стало прецедентом для інших міст, зокрема й для столиці Києва [6]. Однак якість людського капіталу на муніципальному рівні залишається значною перешкодою для використання наявних можливостей публічного фінансування як на державному та муніципальному рівнях, так і з боку західних донорів. Незважаючи на успішні приклади реформ, культурне споживання в провінції залишається й надалі низьким, і багато українців, що перебувають за межею бідності, обмежують свій вільний час телевізійними програмами або безкоштовними місцевими концертами, пов'язаними з політичним меценатством. Така динаміка перешкоджає зростанню низового мистецтва та культурної активності. На противагу цьому, великі міські центри отримують вигоду від активної участі громадянського суспільства, яке виступає посередником між мешканцями та владою. Дослідження ініціатив у п'яти українських містах показало, що громадські організації, що представляють мистецькі, культурні та освітні проекти, становлять значну частину громадської активності, виступаючи важливими рушійними міським розвитком. Посилення спроможності таких організацій в усіх містах України є необхідним для протидії регіональним політичним та бізнесовим впливам і сприяння формуванню стратегій культурного розвитку в громадах [1].

Децентралізація, як ключовий елемент реформ в Україні, передбачає, як відомо, перерозподіл повноважень та ресурсів що, безперечно, має значний вплив на управління культурними процесами. Згідно з аналітичним звітом проекту «Відновлюємо Україну разом», однією з основних організаційних проблем є збільшення повноважень місцевої влади. Це створює нові виклики для культурних інституцій, які тепер повинні адаптуватися до нових умов та форматів роботи. З одного боку, це надає їм більшу автономію та можливості для самостійного розвитку, але з іншого – ставить питання про ефективність управління та пошук нових моделей фінансування. Фінансові виклики, що супроводжують процес децентралізації, є особливо актуальними. У той же час Звіт указує на значне скорочення видатків державного та місцевих бюджетів на культуру. Це ставить під загрозу стабільність та розвиток культурних інституцій, що традиційно залежать від державного фінансування. Особливо важливим є питання непропорційного розподілу коштів у культурному секторі, де значна частина витрат припадає на заробітну плату персоналу. При цьому, як виявилось, заробітна плата в культурному секторі значно нижча, ніж середній показник по «економіці», що створює додаткові труднощі для працівників цієї сфери. Ці фінансові та організаційні виклики мають далекосяжні наслідки для культурного розвитку громад. Вони вимагають від культурних інституцій переосмислення своєї ролі, пошуку нових підходів до надання послуг та розробки сталих моделей фінансування. Важливо, щоб у процесі децентралізації знаходився баланс між наданням більшої автономії місцевій владі та забезпеченням стабільності та розвитку культурного сектору. Враховуючи ці виклики, Україні необхідно розробити стратегічний план, який би враховував потреби культурних інституцій у нових умовах. Це може включати залучення додаткових джерел фінансування, розробку інноваційних проектів та програм, що сприяють культурному розвитку, та створення ефективних механізмів управління в культурному секторі. Такий підхід дозволить не лише подолати існуючі виклики, але й забезпечити сталий розвиток культури в умовах децентралізованого врядування [15].

Аналіз стану розвитку культури й фінансування в Україні виявляє кілька ключових тенденцій та викликів. Культурний сектор, як відомо, відіграє вирішальну роль у забезпеченні добробуту та стійкості суспільства, особливо під час війни. Знання історії, культури та традицій є життєво необхідним для стійкості народу та майбутнього успіху України. У той же час попри актуальність культурного розвитку, фінансування культурного сектору стикається з новими викликами. Хоча з 2019 р. спостерігаються позитивні тенденції, з незначним збільшенням видатків місцевих бюджетів на культуру, є занепокоєння щодо загального фінансування галузі. У підтвердження наведено відповідну статистику.

Аналіз фінансування культурного сектору в Україні у 2022 р. виявляє значні зміни та виклики, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Суттєве скорочення частки видатків на культуру з Державного бюджету з 0,48% у 2021 р. до 0,16% у 2022 р. є відображенням зміни пріоритетів Уряду на користь оборонних потреб. Це скорочення, безперечно, впливає на загальний стан фінансування культури та мистецтва в країні. З іншого боку, місцеві бюджети продемонстрували зростання частки витрат на культуру з 2,58% у 2019 р. до 3,01% у 2022 р. Це свідчить про збільшення уваги місцевої влади до культурного розвитку. Проте, незважаючи на відносне збільшення відсотка видатків, фактичні кошти,

виділені на культуру, залишаються нижчими порівняно з попередніми роками. Це пов'язано з девальвацією національної валюти та загальним зниженням економічної активності в країні.

Важливо відзначити, що незважаючи на позитивні тенденції в місцевих бюджетах, загальний стан фінансування культури залишається нестабільним. Це створює додаткові виклики для культурних інституцій, змушених адаптуватися до нових умов фінансування та шукати альтернативні джерела доходів. Ситуація з фінансуванням культури в регіонах, які безпосередньо постраждали від військових дій, є особливо складною. Значне скорочення видатків на культуру в цих регіонах відображає загальну економічну та соціальну кризу, спричинену війною. Це вимагає від Уряду та місцевих органів влади розробки спеціальних програм та стратегій для підтримки культурного сектору в умовах кризи. У цьому контексті важливою є розробка комплексного підходу до фінансування культури, який би враховував потреби різних регіонів та забезпечував стабільність та розвиток культурних інституцій. Це може включати залучення приватних інвестицій, розвиток меценатства, а також розробку нових моделей державно-приватного партнерства в культурній сфері. Такий підхід дозволить не лише подолати існуючі виклики, але й забезпечити сталий розвиток культурного сектору.

Рис. 1. Частка фактичних видатків на культуру та мистецтво у структурі державного та місцевих бюджетів в 2012-2022 рр., % [15]

Аналіз економічних кодів видатків на культуру в Україні виявляє важливі аспекти, які впливають на стан та розвиток культурного сектору. Більшість коштів, що виділяються на культуру, спрямовуються на покриття поточних витрат, зокрема на оплату праці, соціальне забезпечення та поточні трансферти. Це вказує на те, що значна частина ресурсів витрачається на утримання існуючої інфраструктури та персоналу, а не на подальший розвиток чи інновації в культурній сфері. Проблема низької заробітної плати працівників культури, що залишається нижчою від середнього рівня по країні, є особливо важливою. Це створює труднощі для залучення та утримання талантів у секторі, що може негативно вплинути на якість культурних послуг й розвиток індустрії загалом.

Рис. 2. Фактичні видатки за КФКВК 0820 Культура та мистецтво з місцевих бюджетів за кодами економічної класифікації видатків в 2022 р., % [15]

Щодо розподілу фінансування між різними культурними інституціями, то аналіз показує, що бібліотеки, музеї та клубні заклади отримують найбільшу частку фінансування. В той же час, інші важливі

напрями, серед яких кінематографія та заповідники, залишаються з мінімальною фінансовою підтримкою. Це вказує на потребу перегляду пріоритетів у розподілі бюджетних коштів аби забезпечити більш збалансоване та ефективне фінансування різних сфер культури. Загалом, незважаючи на позитивні тенденції у видатках на культуру, існують проблеми, які потребують уваги. Вплив війни, регіональні диспропорції, потреба в конкурентоспроможній оплаті праці працівників культури – це ключові аспекти, що вимагають зосередженої уваги та стратегічного підходу для забезпечення сталого розвитку та збереження культурної спадщини України. Важливо розробити комплексні стратегії, які б враховували ці виклики та сприяли б розвитку культурного сектору в умовах обмежених ресурсів і змінних економічних умов.

У 2022 р. більшість видатків, віднесених до культурно-мистецького сектору, спрямовувалися на поточні видатки – 95,5%, тоді як лише 4,5% – на капітальні видатки. У складі поточних витрат значна частка припадала на заробітну плату та витрати, пов'язані із заробітною платою (60,87%), поточні трансферти (21,65%) та використання товарів і послуг (12,79%). Аналіз планових показників видатків місцевих бюджетів за КПК 0820 (Культура і мистецтво) на 2022 р. та порівняння їх із фактичними показниками виявляє незначну різницю. Наприклад, заплановані видатки на заробітну плату становили 60,33%, що трохи нижче фактичних 60,87%. Капітальні видатки були заплановані на рівні 2,35%, але фактичний показник становив 4,52%, що майже вдвічі перевищує запланований відсоток. Хоча є різниця у відсотковому співвідношенні, фактичні витрати були нижчими, ніж планувалося в абсолютному вираженні (діаграма 4). Виняток становлять витрати на придбання основних засобів, де фактичні показники перевищили планові на 77%. Це можна пояснити значним руйнуванням або пошкодженням культурних цінностей внаслідок збройного конфлікту (війною), ініційованого росією проти України, що вимагає негайних зусиль із відновлення. У звіті також наголошується на пріоритезації видатків на заробітну плату, навіть якщо вони перевищують 60%. Попри це, заробітна плата працівників сфери культури залишається нижчою за середню по Україні. У 2022 р. працівники сфери мистецтва та розваг отримували в середньому на 25,6% коштів менше, ніж у середньому по країні, а працівники бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури отримували ще менше, при цьому заробітна плата була на 29,5% нижчою за середню по країні.

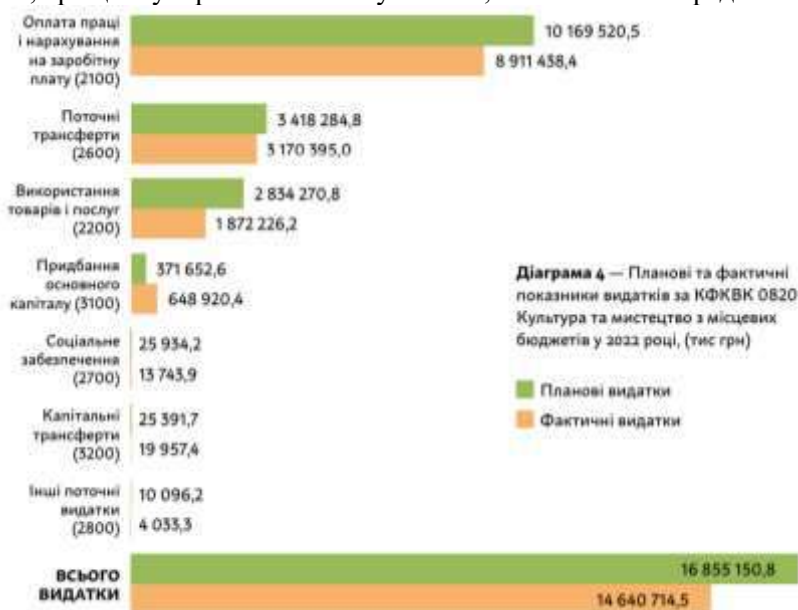

Рис. 3. Планові та фактичні показники видатків за КПК 0820 Культура та мистецтво з місцевих бюджетів у 2022 р. (тис. грн.) [15]

Аналіз структури видатків за кодами функціональної класифікації та бюджетного фінансування, включених до коду економічної класифікації 0820 (Культура і мистецтво) в Україні за 2022 р., показав, що найбільші видатки спрямовувалися на клубні заклади (0828) – 35,82%, а бібліотеки, музеї та виставки (0824) – 34,64%. Це склало загалом 70,4% усіх видатків на культуру та мистецтво. Натомість найменше фінансування – 0,24% та 0,84% – виділено на кінематографію (0823) та резерви (0827) відповідно. Місцева влада продовжує надавати пріоритет фінансуванню бібліотек, музеїв, клубних установ та виставкових організацій. Загальні видатки на культуру та мистецтво в Україні зменшилися на 15% із 2020 по 2021 рік і ще більше зменшилися на 10% із 2021 по 2022 рік. Дані свідчать про значні регіональні відмінності. Найвищі видатки стабільно були у Києві, далі йдуть Львів та Дніпро. У 2022 р. Луганськ пережив різкий спад, можливо, через зовнішні чинники.

Розрахунок витрат на душу населення показує, скільки кожен житель вносить коштів у витрати на культуру. Київ стабільно мав найвищі витрати на душу населення, а Луганськ – найнижчі. Приблизно чверть українців (27%) вважають, що діти в їхньому населеному пункті мають достатні можливості для творчого та мистецького розвитку. Цікаво, що мешканці великих міст оцінюють ці можливості в'ятеро позитивніше, ніж мешканці сіл. Клубні установи (культурні центри та сільські клуби) служать центрами культурного життя в сільській місцевості. Маючи понад 16.000 клубних закладів, 80% з яких є сільськими клубами, вони приймають різні соціально-демографічні групи, часто зосереджуючись на співах, танцях, театрі та художньому читанні.

Реформа децентралізації переклала відповідальність за утримання цих інституцій на об'єднані громади, але без конкретних механізмів їх державної підтримки. Більшість цих культурних об'єктів десятиліттями не піддавалися реконструкції, що вимагає значних інвестицій в опалення, сантехніку, ремонт конструкцій, оновлення обладнання. Це створює значне фінансове навантаження на бюджети новостворених громад. Крім того, історично склалося так, що фінансування культури завжди було залишковим, а субсидії спрямовувалися на нагальні проблеми громади. Менші громади намагаються утримувати культурні інституції, потенційно залишаючи неблагополучні райони без об'єктів, програм та проєктів.

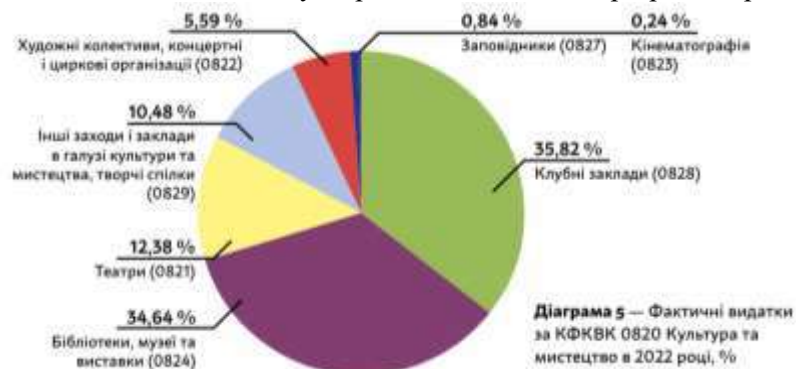

Рис. 4. Фактичні видатки за КФКВК 0820 Культура та мистецтво в 2022 р., %

Ще однією гострою проблемою, з якою стикаються села та малі міста, є «кадровий голод» через низьку заробітну плату та відсутність професійних перспектив у сільській місцевості, що перешкоджає набору експертів на наявні посади у сфері культури. У заможніших об'єднаних територіальних громадах та громадських центрах можуть існувати спеціалізовані команди, що керують культурною діяльністю, тоді як менші села покладаються на ентузіазм однієї людини, яка часто обіймає декілька посад одночасно.

Для вирішення цих питань необхідний комплексний аналіз культурних потреб у громадах. І в цьому плані пропозиції мешканців можуть стати основою для стратегічного плану розвитку культурної мережі в громаді. Одним із трансформаційних підходів для застарілих чи наявних клубів може стати створення багатофункціональних культурно-освітніх центрів, які виступатимуть хабами, що поєднують бібліотечні послуги, комп'ютерні клуби, комунальні простори та майданчики для проведення культурних заходів. Деякі громади вже впровадили такий підхід, як, наприклад, Тербовлянська ОТГ на Тернопільщині, де створено 5 Центрів культури та дозвілля, що надають широкий спектр послуг 25 селам. Фінансування культури відбувається виключно з місцевих бюджетів, тому важливо запровадити державні субсидії на розвиток культури в ТГ. За відсутності таких субсидій громади можуть використовувати механізми міжмуніципального співробітництва, передбачені Законом України «Про співробітництво територіальних громад». Це дозволяє громадам вирішувати спільні проблеми або реалізовувати спільні проєкти через формалізовані домовленості. Використовуючи цей механізм, громади можуть співпрацювати в різних сферах, включаючи культуру. Наприклад, вони можуть спільно засновувати та утримувати заклади культури або надавати культурні послуги населенню один одного. Важливо, що цей інструмент співпраці не обмежується ТГ. Вирішення культурних проблем у сільській місцевості України потребує стратегічного підходу, який включає громадський аналіз, державні субсидії та механізми міжмуніципального співробітництва для створення стійких та яскравих культурних мереж [12].

Культурний потенціал України справді багатий і різноманітний, він відображає розмаїття традицій, спадщини та художнього самовираження. Цей потенціал є не лише джерелом національної гордості, а й значним активом, який можна використати для культурного та економічного розвитку. Усвідомлюючи це, українським організаціям та громадам доступні різноманітні міжнародні грантові можливості для подальшого примноження й збереження цього культурного багатства.

Однією з ключових грантових програм є проєкти європейської співпраці «Креативна Європа». Ця ініціатива має широкий масштаб, охоплює різні сектори культури та креативних індустрій, а

також відкрита для міждисциплінарних проєктів. У конкурсі беруть участь команди з організацій, що представляють культурні та креативні індустрії, зареєстровані в Україні, ЄС та ряді інших країн вже понад два роки. Суми грантів варіюються в залежності від кількості організацій-учасниць і покривають 60-80% вартості. До прикладу, Програма USAID «ГОВЕРЛА» надає пріоритет удосконаленню законодавства про місцеве самоврядування, захисту інтересів місцевого самоврядування та залученню громадськості для розвитку місцевої демократії [7, 14].

Висновки. Реформа місцевого самоврядування в Україні, зокрема в частині культурного розвитку, підкреслює складний взаємозв'язок між культурною активністю та децентралізацією. Реформа демонструє значну трансформацію культурного сектору, позиціонує його як ключовий фактор економічного розвитку України. Цей процес передбачає перерозподіл повноважень та ресурсів, вплив на управління культурою та необхідність нових моделей фінансування. Однак такі проблеми як нерівномірний розподіл культурних ресурсів та низьке споживання культури в сільській місцевості, зберігаються. Реформа має на меті модернізувати культурну інфраструктуру, переосмислити культурні послуги та надати громадам можливість формувати свій культурний ландшафт. Успіх цих реформ різниться в різних громадах, залежно від лідерства, людського капіталу та залученості громади.

Список використаних джерел та літератури

1. Аналітичний звіт. Стан фінансування культури та мистецтва з місцевих бюджетів у 2022 році: основні тенденції. (2023). Укл. Т. Маршалок. ANTS, 183. <https://drive.google.com/file/d/15m1c33evB5wzbAaiqyxiQLT9CmFHn9-J/view>.
2. Білецька Т., Левкова О., Савчак І. Концепція нової національної культурної політики України. *Культурний код Східного партнерства*. URL: http://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/FINALConcept_RoadMap_UA_CultureCodingEaP.pdf.
3. Богдан О. Деякі аспекти культурних практик і культурної інфраструктури України: результати всеукраїнського опитування. Аналітичний звіт. Одеса, ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення», 2019. 75 с.
4. Бовсунівська І. В., Бутник О. О. Децентралізація у сфері культури: досвід ефективної реформи європейських країн для України. *Інвестиції: практика і досвід*. 2018. № 24. С. 79–83.
5. Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні до 2025 року. *Альянс культури*. URL: https://www.cultura.kh.ua/images/stories/innovaciyna_diyalnist_dovgostroкова_strategiya_rozv_.pdf (дата звернення: 02.12.2023).
6. Київ: результати дослідження мережі взаємодії міських ініціатив та організацій. Mistosite. URL: <https://mistosite.org.ua/uk/articles/kyiv-rezultaty-doslidzhennia-merezhi-vzaiemodii-miskykh-initsiatyv-ta-orhanizatsii> (дата звернення: 03.12.2023).
7. Посилення міжнародної підтримки культури та медіа в Україні: результати візитів до європейських країн. *Укрінформ – актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3562696-posilennamiznarodnoi-pidtrimki-kulturi-ta-media-v-ukraini-rezultati-vizitiv-do-evropejskih-krain.html> (дата звернення: 13.12.2023).
8. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI : станом на 4 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778> (дата звернення: 03.12.2023).
9. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17/ed20101214#Text> (дата звернення: 01.12.2023).
10. Про схвалення Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 23.01.2019 р. № 27-р : станом на 6 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-2019-r#Text> (дата звернення: 03.12.2023).
11. Реформа децентралізації. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivnivyvraduvannya/reforma-decentralizatsiyi> (дата звернення: 03.12.2023).
12. Розвиток культури в умовах децентралізації - Центр політичної освіти. Центр політичної освіти. URL: <https://politovita.ba.org.ua/decentralization/modul-14-rozvytok-kultury-v-umovah-detsentralizatsiyi/> (дата звернення: 13.12.2023).
13. Стан культури та креативних індустрій під час війни – результати дослідження. *Громадський Простір : веб-сайт*. Дата звернення 22.08.2023. <https://www.prostir.ua/?news=stan-kultury-ta-kreatyvnyh-industrij-pid-chas-vijny-rezultatydoslidzhennya>.
14. У Львові презентували проєкт моделі міського фонду культури. *Львівська міська рада*. URL: <https://cityadm.lviv.ua/news/culture/280325-u-lvovi-prezentuvaly-proiekt-modeli-miskofo-fondu-kultury> (дата звернення: 03.12.2023).
15. Фінансування культури та мистецтва з місцевих бюджетів: аналітичний звіт. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://www.decentralization.gov.ua/news/16936> (дата звернення: 13.12.2023).
16. Шершньова О. В. Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини): Монографія / Український культурний фонд. Острого: ФОП-видавець Свиначук Р. В., 2019. 344 с.
17. Baily A. The art of peace The value of culture in post-conflict recovery. British Council. URL: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/the_art_of_peace_0419.pdf (дата звернення: 03.12.2023).

Referens

1. Analitichniy zvit. Stan finansuvannya kultury ta mystetstva z mistsevykh biudzhetyv u 2022 rotsi: osnovni tendentsii. (2023). Ukl. T. Marshalok. ANTS, 183. <https://drive.google.com/file/d/15m1c33evB5wzbAaiqyxiQLT9CmFHn9-J/view>.
2. Biletska T., Levkova O., Savchak I. Kontseptsiia novoi natsionalnoi kulturnoi polityky Ukrainy. Kulturnyi kod Skhidnoho partnerstva. URL: http://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/FINALConcept_RoadMap_UA_CultureCodingEaP.pdf.

3. Bohdan O. Deiaki aspekty kulturnykh praktyk i kulturnoi infrastruktury Ukrainy: rezultaty vseukrainskoho opytuvannya. Analychnyi zvit. Odesa, VHO «Asotsiatsiia spryiannia samoorhanizatsii naseleння», 2019. 75 s.
4. Bovsunivska I. V., Butnyk O. O. Detsentralizatsiia u sferi kultury: dosvid efektyvnoi reformy yevropeyskykh krain dlia Ukrainy. Investytsii : praktyka i dosvid. 2018. № 24. S. 79–83.
5. Dovhostrokovna stratehiia rozvytku kultury v Ukraini do 2025 roku. Alians kultury. URL: https://www.cultura.kh.ua/images/stories/innovaciyna_diyalnist/dovgostrokovna_strategiya_rozv_.pdf (data zvernennia: 02.12.2023).
6. Kyiv: rezultaty doslidzhennia merezhi vzaiemodii miskykh initsiatyv ta orhanizatsii. Mistosite. URL: <https://mistosite.org.ua/uk/articles/kyiv-rezultaty-doslidzhennia-merezhi-vzaiemodii-miskykh-initsiatyv-ta-orhanizatsii> (data zvernennia: 03.12.2023).
7. Posylennia mizhnarodnoi pidtrymky kultury ta media v Ukraini: rezultaty vizytiv do yevropeyskykh krain. Ukrinform – aktualni novyny Ukrainy ta svitu. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3562696-posilenna-mizhnarodnoi-pidtrimki-kulturi-ta-media-v-ukraini-rezultati-vizytiv-do-evropejskih-krain.html> (data zvernennia: 13.12.2023).
8. Pro kulturu : Zakon Ukrainy vid 14.12.2010 r. № 2778-VI : stanom na 4 hrud. 2021 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778> (data zvernennia: 03.12.2023).
9. Pro kulturu : Zakon Ukrainy vid 14.12.2010 r. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17/ed20101214#Text> (data zvernennia: 01.12.2023).
10. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannya systemy zabezpechennia naseleння kulturnymy posluhamy : Rozporiadzh. Kab. Ministriv Ukrainy vid 23.01.2019 r. № 27-r : stanom na 6 sich. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-2019-r#Text> (data zvernennia: 03.12.2023).
11. Reforma detsentralizatsii. Uriadovi portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizatsii> (data zvernennia: 03.12.2023).
12. Rozvytok kultury v umovakh detsentralizatsii - Tsentр politychnoi osvity. Tsentр politychnoi osvity. URL: <https://politovita.ba.org.ua/decentralization/modul-14-rozvytok-kultury-v-umovakh-detsentralizatsii/> (data zvernennia: 13.12.2023).
13. Stan kultury ta kreatyvnykh industrii pid chas viiny – rezultaty doslidzhennia. Hromadskyi Prostir : veb-sait. Data zvernennia 22.08.2023. <https://www.prostir.ua/?news=stan-kultury-ta-kreatyvnyh-industrij-pid-chas-vijny-rezultatydoslidzhennya>.
14. U Lvovi prezentuvaly proiekt modeli miskoho fondu kultury. Lvivska miska rada. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/culture/280325-u-lvovi-prezentuvaly-proiekt-modeli-miskoho-fondu-kultury> (data zvernennia: 03.12.2023).
15. Finansuvannya kultury ta mystetstva z mistsevnykh biudzhektiv: analychnyi zvit. Detsentralizatsiia v Ukraini. URL: <https://www.decentralization.gov.ua/news/16936> (data zvernennia: 13.12.2023).
16. Shershнова O. V. Formuvannya novoi modeli kulturnoho prostoru (na prykladi hromad Rivnenshchyny): Monohrafiia / Ukrainykyi kulturnyi fond. Ostroh : FOP-vydavets Svnarchuk R. V., 2019. 344 s.
17. Baily A. The art of peace The value of culture in post-conflict recovery. British Council. URL: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/the_art_of_peace_0419.pdf (data zvernennia: 03.12.2023).

UDC 316.7

SPECIFICS OF THE IMPLEMENTATION OF THE LOCAL SELF-GOVERNMENT REFORM IN THE CONTEXT OF PRESERVING REGIONAL CULTURAL FEATURES

Shvorak Antonina – Applicant for higher education with a Master's degree, Specialty 028 «Management of Socio-Cultural Activities», Rivne State University for the Humanities, Rivne
Vytkalov Volodymyr – Ph.D., Prof., Head of the Department of Event Industries, Cultural Studies and Museum Studies of Rivne State University for the Humanities

The article focuses on the decisive role of culture in the formation of a legal and democratic state in Ukraine. It argues that culture, encompassing both material and spiritual heritage, plays a key role in the development of civil society and contributes to the competitive and future-oriented development of the country.

The recent surge in cultural production and activism has been an integral part of Ukraine's transition to a civic identity based on shared values and has played an important role in countering Russian cultural narratives. The central place in the discussion is occupied by the influence of cultural activism on the processes of decentralization in Ukraine. Cultural initiatives, especially in war-affected regions, play an important role in shaping the subjectivity of local communities, strengthening community cohesion, and playing a significant role in local development programs. The article emphasizes the changing perception of culture as a driving factor of Ukraine's economic growth, and the creative industries sector is becoming a catalyst for innovation, job creation and contribution to GDP. The decentralization reform launched in 2014 has led to problems of equitable distribution of cultural resources and consumption, especially between urban centers and rural areas. In response, the Ministry of Culture initiated reforms to assess the effectiveness of cultural institutions, which led to the restructuring of cultural services and the expansion of the powers of amalgamated territorial communities (ATCs).

The article also discusses the challenges and successes of cultural reform in different communities, the implementation of the updated Law of Ukraine «On Culture» and the role of NGOs in urban development. It emphasizes the need for a strategic approach to the management of cultural processes and funding models, highlighting the imbalances in the distribution of funding and the struggle of cultural institutions to adapt to new economic conditions.

Key words: decentralization, Ukraine, civil society, cultural activism, local self-government reform, financing of culture, Law of Ukraine «On Culture», regional cultural features, cultural heritage, strategic planning.

UDC 316.7

**SPECIFICS OF THE IMPLEMENTATION OF THE LOCAL SELF-GOVERNMENT REFORM IN THE
CONTEXT OF PRESERVING REGIONAL CULTURAL FEATURES**

Shvorak Antonina – Applicant for higher education with a Master's degree, Specialty 028 «Management of Socio-Cultural Activities», Rivne State University for the Humanities, Rivne

Vytkalov Volodymyr – Ph.D., Prof., Head of the Department of Event Industries, Cultural Studies and Museum Studies of Rivne State University for the Humanities

The aim of this article is to examine the crucial role of culture in the development of a legal and democratic state in Ukraine, particularly through the lens of local self-government reform and its impact on preserving regional cultural characteristics. The study delves into the complex interplay between culture and decentralization, assessing how cultural initiatives contribute to Ukraine's socio-economic and civic development, especially in regions affected by war.

Research methodology involves a comprehensive review and analysis of existing literature, legal frameworks, and reform policies related to culture and decentralization in Ukraine. The study draws upon key scholarly works, legislative documents, and reports to construct an informed perspective on the subject.

Results indicate that cultural activism significantly influences the decentralization process in Ukraine, shaping local community identities and contributing to economic growth through the creative industries. The reform has led to challenges in the equitable distribution of cultural resources, particularly between urban and rural areas. Success in reform implementation varies, influenced by factors like leadership, human capital, and community involvement.

The novelty of this study lies in its focused exploration of the intersection between cultural activism and decentralization in the Ukrainian context. It highlights the transformative role of culture in a society undergoing significant political and social change, particularly in a post-conflict scenario. The practical significance is evident in its potential to inform policymakers and cultural stakeholders in Ukraine. The insights provided can guide strategic planning, promote balanced cultural resource distribution, and support the development of sustainable cultural networks, particularly in rural and war-affected areas.

Key words: decentralization, Ukraine, civil society, cultural activism, local self-government reform, financing of culture, Law of Ukraine «On Culture», regional cultural features, cultural heritage, strategic planning.

Надійшла до редакції 9.01.2023 р.